ئەندازیاری کۆڕەو کێ بوو؟..
عەلی مەحمود محەمەد

ئەگەر باسی کۆڕەو بکەین ناتوانین باسەکە دەرباز بکەین بۆ ئەوەی بچینەوە سەر شەڕی کەنداوی دوو و راپەڕینی باشووری عێراق کە ئیسلامی سیاسی شیعە ناوزەدیان کردووە بە راپەڕینی شەعبانییە, چونکە ئەگەر پانۆرامایەکی هەمە لایەنە نەخەینە بەردەست, وا دەبینرێت کەسێك هاتووە دۆن کیشۆتانە یان سپارتاکۆسانە ئاڵای شۆڕشی بەرز کردۆتەوە و راپەڕینی لە کوردستان ئەنجامداوەو کۆشکە زستانییەکانی قەیسەرەکانی یەك لە دوای یەك رزگارکردووە.

پانۆرامای شەڕی دووەمی کەنداو”کوەیت”

سوپای عێراق رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی 1990-8-2 کوەیتی داگیر کرد, هەواڵەکە جیهانی تاساند, سەرشێتییەك ئەنجامدرا دوور لە پێشبینییەکان, بەرەی کوردستانی کە لە دوای تاوانی هەڵەبجەو قۆناغەکانی کۆتایی ئەنفالدا پێك هاتبوو, لە ترسی کاردانەوەی بەعس کە لە هەڵەبجەو ئەنفالدا چاوترسێنیانی کردبوو, بڕیاری ئاگر بەستیدا, لە کاتێکدا جیهان بەرەو روی داگیرکاری کوەیت لە لایەن عێراقەوە ببوەوە بە یەکێتی سۆڤیەتیشەوە بۆ یەکەمجار ڤیتۆی بۆ پشتیوانی لە عێراق بەکار نەهێنا, لە رێکەوتی 8-7 ئەمەریکا ئۆپەراسیۆنی درعی سەحرای راگەیاند, بە دوایدا عاسفە سحرا” ئۆپەراسیۆنی رزگاری کوەیت” لە رێکەوتی 17ی یەنایەر راگەیاند کە تاکو 28ی فبرایەر بە سەرکەوتنی سوپای هاوپەیمانان بەسەر عێراقدا لە 28ی فیبریوەری بەردەوام بوو.

ئۆپەراسیۆنەکە پێك هاتبوو لە هاوپەیمانی سوپای 34 وڵات و بە بەشداری 966344 سەرباز.
لە بەرەبەیانی پێنجشەممە رێکەوتی 17ی جەنیوەریەوە فڕۆکە جەنگیەکانی هاوپەیمانان سەرتاپای عێراقیان بۆردومان کرد, بە بەشداری 2430 فڕۆکەی پێشکەوتوی نوێ, هاوپەیمانان لە ماوەی چل و سێ رۆژدا109867 جار بۆردومانی ناو عێراقیان کرد, بەڕێژەی 2555 جار لە رۆژێکدا, رۆژانە 60624 تەن بارودیان بەسەر خەڵك و سەربازگاکانی عێراقدا دەباراند, عێراقیان غەرقی دوکەڵ و ئاگرو خوێن و مەرگ و وێرانە کرد, لە جارێکدا لە پەناگەی عامریە ئێسك و پروسکی 315 ژن و منداڵیان هاڕی و تاوانی جەنگیان ئەنجامدا, ئەمەریکا بە رۆکێتی دور هاوێژی کرۆز و بۆمبی هیشۆیی و بۆمبی

زیرەك و چەكی لیزەری پێشكەوتوو تا دەگاتە یۆرانیۆمی چاككراو لە عێراقی دەدا، 288 تۆماهۆكی لە دەریای سورەوە بە عێراقەوە نا، عێراقیش 86 سكودی نا بە ئیسرائیل و سعودیەوە، بە گشتی لە دوای جەنگی كۆریاوە شەڕی كوەیت گەورەترین جەنگ بوو لە جیهاندا،لە بەرامبەردا سەدام لەهەمان ڕۆژی راگەیاندنی عاسیفە سەحرا، ئوملمەعاركی راگەیاند.

لەسەر داوای یەكێتی سۆڤیەت لە ڕێكەوتی 22ی شوبات، عێراق رازی بوو هێزەكانی لە ماوەی 24 كاتژمێردا لە كوەیت بكشێنێتەوە، لە ڕێكەوتی 24 ی مانگ هاوپەیمانان هاتنە ناو كوەیتەوە، 26 مانگ لە هێزەكانی عێراقیان دا كە لە حالەتی پاشەكشەدا بوو، لە ئەنجامدا لەماوەی چەند كاژێرێكدا 70 بۆ 100 هەزار سەرباز كوژرا، لەو قەسابخانەیەكی بێوێنەی لێكەوتەوە، یەكێك لە گەورەترین تاوانەكانی مێژوو تۆماركرا، هەروەها سوپای عێراق زیاتر لە 30 هەزار دیلی دا، لە گەڵ تێكشكانی4000 تانك، 3100 تۆپ، 1856 ئۆتۆمۆبیلی سەرباز گواستنەوە، ئەوەشمان لە یاد نەچێت لە 23ی یەنایەر لە كۆی 750 فڕۆكەی جەنگی عێراق تەنها 122 فڕۆكەی بە ساغی مابوو، ئەویشی تەسلیم ئێران كرد، لە كاتێكدا لە ماوەی 8 ساڵەی شەڕی ئێران – عێراق هێزی ئاسمانی عێراقی جوڵەی لە هێزی ئاسمانی ئێرانی بڕیبوو، هەمان ئەو فڕۆكانە تاوانیان ئەنجام دەدا، ئێستا پێشكەشیان دەكرێت.

دوای ئەو تێكشكانە سوپای عێراق لە سوپایەكی ملهوڕی شەڕەنگێزەوە بووە سوپایەكی تەسلیم بووی ملكەچ، وێنای ئەو ڕۆژانە لە جەنگی جیهانیشدا نەبووە، ریزی دیلەكان و تەرم و ئامێرە تێكشكاوەكان لەناو چڵە دوكەڵدا لەناو ئەو بیابانە پان و بەرینە شاشەی تەلەفزیۆنەكانی لە جیهان داگیر كرد.

لە 26ی شوبات لە گەڵ كشانەوەدا، عێراق ئاگری لە بیرە نەوتەكان كوەیت بەردا، ملیۆنێك بەرمیل نەوتی رژاندە كەنداوی عەرەبیەوە، لە كۆی 1080 بیرە نەوتی كوەیتی 727 بیرە نەوتی تەقاندەوە، 128 پەڵە نەوتی گەورە كەنداوی عەرەبی داپۆشی، بەمەش گەورەترین تاوانی ژینگەیی ئەنجامدا.

لە 4ی ئازار لەناو بیابانەكانی سەفوان لە سنوری سعودیە، بە سواری زرێپۆشی ئەمەریكی، شاندی عێراقی چوونە ناو خێمەی سەفوانەوە، عێراق بە فەرمی لەژێر خێمەمەكەدا تەسلیم بوو، ئەمەش سەرەتای مێژوویەكی نوێی جیهانی بوو پێی وترا سستەمی نوێی جیهانی ،لە ناوەڕۆكدا سەركەوتنی نیولیبرالیزم و باڵادەستی ئەمەریكا بوو، لە ژێر ئەو خێمەیە نەزمێكی تازەی جیهانی لە دایك بوو، لە

بەرامبەر ئەم خۆبەدەستەوە دانەی عێراق هێزی ئاسمانیەکەی دەستکراوە کرا لە لێدانی خۆپیشاندەرانی باشووری عێراق, هاوکات هێزەکانی هاوپەیمانی ئامادە نەبوون پێشوازی لە نوێنەری خۆپیشاندەرانی باشوور بکەن, هۆکارەکەشی باڵا دەستی ئاراستەی ئیسلامی سیاسی بوو لە راپەڕینەکەیان, لە دوایدا لە ساڵی 2003 ئەمەریکا ئەو ژەهرەی بە ناچاری نۆش کردو عێراقی لەسەر سینیەکی زێڕین پێشکەشیان کردەوە, بە مەش لە قەتڵگاکان زیاتر تۆڵەی لە خەڵکی عێراق کردەوە, وڵاتی بەرەو جەهەنمی ترسناکتر لەوەی سەدام برد.

راپەڕینی باشووری عێراق

لە 28ی شوباتەوە, شاری بەسرە جمەی دێت, چ لە ئەو سەربازانەی بە ساغی و بە برینداری لە ریزە دورو درێژەکاندا بە دوای یەك, دەڕۆی مێرولەن, بە سیمای دوکەڵاوی چێکنەوە, بە سەری شۆڕەوە ملی رێگایان بەرەو ناو عێراق گرتۆتە بەر, وە چ کەسوکاری سەربازان لە هەموو عێراقەوە لە سەرسنووری کوەیتەوە تا بەسرە کۆبونەتەوە بۆ هەواڵپرسی رۆڵەکانیان, لەو کاتەدا سەربازێك بە تفەنگەکەی چەخماخەی راپەڕین لێدەدات, بێدەنگی دەشلەقێنێ, جۆشی رقی خەڵکەکە دەدا.
وەك دەگێڕنەوە لە 1ی ئازار ئەفسەرێك لە شارۆچکەی زوبێری سونی نشینی سەر سنوری کوەیت بە پێوە نانی گولە بە وێنەکەی سەدامەوە گڕی راپەڕینی لە عێراق هەڵگیرساند, لە لایەکی دییەوە دەڵێن بەیانی زووی رۆژی هەینی رێکەوتی 1ی ئازاری 1991 لە گۆڕەپانی سەعد لە شاری بەسرە, سەربازێك کە لە شەڕی کوەیت بە دۆڕاوی گەڕابووەوە, لە داخی ئەو هەموو نەهامەتیەی لە شەڕ بینیبوی, گولەیەکی نا بە وێنەکەی سەدامەوە و گڕی راپەڕینی لە عێراق هەڵگیرساند, هەردوو روداوەکە لە بەسرا و هەمان رۆژ رویاندا, پێی دەچێت شیعەکان بۆیە باسی ئەوەی زوبێر ناکەن چونکە شارێکی سونی نشینە, هەمان رۆژ شارەکانی بەسرەو میسان و کەربەلا کەوتە دەست خۆپیشاندەران, دواتر نەجەف و کەربەلا و دیوانیەو سەماوەو حیلەو کوتیشی گرتەوە, لە ماوەیەکی کەمدا تەواوی باشووری عێراق هەمووی کەوتە دەست خۆپیشاندەران, تا راپەڕین گەیشتە شارەکانی عەزیزیەو مەحمودیەی رۆخی پایتەخت, بە گشتی راپەڕین 14 پارێزگای گرتەوە بە کوردستانیشەوە.
لە رێگای سنووری ئێرانەوە هێزە شیعەکانی وەك ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی و حیزبی دەعوە زوو هاتنە ناو عێراقەوە . بۆ رێکخستنی

خۆپیشاندەران

ڕاپەڕینی کوردستان

لە 4ی مانگ کە عێراق لە ژێر خێمەکەی بیابانی سەفوان تەسلیم بوو, لە بەرامەردا گڵۆپی سەوزی بۆ هەڵکرا بۆ ئەوەی راپەڕین سەرکوت بکات, قۆناغی سەرکوتکردنی راپەڕین لە باشوور دەستی پێکرد, رۆژی دوای سەفوان راپەڕین گەیشتە کوردستان بە دەروازەی رانیەیا, لێرەدا دەبینین هیچ دەست پێشخەریەك نەك نییە بۆ راپەڕین لە کوردستان بگرە کات لە دوای باشووری عێراق و هەڵکردنی گڵۆپی سەوزی هاوپەیمانانەوەیە بۆ سەرکوتکردنی راپەڕینی باشووری عێراق, رێی تێدەچێت لەوکاتەدا ئێران فشارەکان لەسەر هەندێك لە سەرکردەکان کورد توند دەکات تا بەرەیەکی دیکە بکەنەوە فشار لەسەر هاوپەیمانەکانی کەمبێتەوە, نامەو هەوڵەکانی ئەوکات ئاماژەی وایان تێدایە. ئەگەر راست بن و لە پشکنینی کاربۆنی دەرچن, لە کاتێکدا زەمینەی راپەڕین دوای رێکەوتنی سەفوان و دەستکراوە کردنی هێزی ئاسمانی عێراقی بۆ سەرکوتکردنی راپەڕین لاواز بوو, وەلێ کە خەڵك ئەنجامی دا, ئیتر هێزەکانی بەرەی کوردستانی دوای کەوتن, ئەگەر وەك باشووری عێراق سەرکوتبکرابایا بۆ دەستکەوتەکانی کۆڕەو, کە کراش بەڵام کۆڕەو مایەکەی هێنایەوە, نەك ئەندازیاری نابوو, بگرە وەك هەڵەبجە هەتیو و بێکەس سەری دەنایەوە, کەس نەك باسی ئەندازیاری ناکرد, بگرە بەڵگەنامەی قولابیشیان بۆ پاکانە کردن دروستە کرد.

تا ئێستا هیچ بەڵگەیەکی بڵاو کراوە نییە هیچ هێزێکی کوردی پێش ئەو مێژووە ” راپەڕینی بەسرە1-3-1991 “بانگەوازی بۆ راپەڕین کردبێت, ئەوەی هەبووە جوڵەو پەیوەندیکردن و خۆ رێکخستنەوە بووە, لەو بۆ ئومێدییەی تێی کەوتبون وەك خۆیان وتویانە جورئەتمان نییە وەك م م بڵێین ئاش بەتاڵە.

بە بڕوای ئێوە راپەڕینێك دوای ئەم هەموو روداوە گەرم و شکستە مەزنەی سەدام هاتبێت, دەشێت ئەندازیاری هەبێت؟؟, وە ئەندازیارەکەشی بۆ خۆیان فیشەکێکیان نەتەقاندبێت؟؟ ئازیزێکیان خوێن لە لوتی نەهاتبێت؟؟؟؟؟.

هەموو کەس لە شەبەقی پێنج شەممەی رێکەوتی 17-1-1991ەوە دەیزانی سەدام لە شکستە, چاوەکان دوکەڵ و ئاگری فڕۆکەکانی هاوپەیمانانی دەبینی, گوێیەکانیش گوێ بیستی تەقینەوەکان بوون, ئەم بیرکردنەوەیە عەقڵێکی خاریقی ناویست, تەنانەت ئەوەشی سیاسەتی نەکردبوو لە ژیانیدا بەو ئەنجامە گەیشتبوو, جاشەکانیش لەوە

تێگەیشتبوون دەبوایا خۆیان بە لایەکدا بدەن, ئاخر ئەوان راستە ئاخوڕیان لای رژێم بوو, بەڵام هەریەکەیان کلکیان بە لایەنێکەوە بەسترا بوو.

راپەڕین و دەستکەوتەکانی

راپەڕین تەنها دوو ساڵ و نیو دوای هەردوو کارەساتی هەڵەبجەو ئەنفال ئەنجامدرا, هێشتا شوێنبزر بوونی ئەنفالکراوان و کیمیابارانکردنی هەڵەبجە لە زەینی خەڵکدا مابوو, هێشتا دوکەڵی کیمیاوی و تەپ و تۆزی روخانی گوندەکان و کوشتنی خەڵك لە بەرچاوان بوو, هێشتا ترس و لەرزی فڕی دانە خوارەوەی هاووڵاتیان لە کۆپتەرەوە لە زەین و هۆشدا بوو, هاوکات دژە سەرکوتکردنی راپەڕین لە باشووری عێراق, حوسێنی زیندوو" حوسێن کامل" گولەی تانکەکەی کە نا بە حوسێنی مردووەوە, نیشانەی دەست نەپاراستن بوو, کوژرانی 5000 بەعسی لە راپەڕین بە کوشتنی 100 هەزار لە هاووڵاتیانی باشوور وەڵام درایەوە, ئەم دوو وێنە تراژیدیایە خەڵکیان هاندا کۆڕەو بکەن, لە سەرەتادا هێزەکانی بەرەی کوردستانی رێگری توندیان لە خەڵك کرد شار بەجێ بهێڵن, ئێمە تا بەرە بەیان بە ئۆتۆمۆبیلی پێ لە ژن و منداڵی جل وبەرگ رەشەوە, هەموو لە پرسەی شەهیدو ئەنفالدا بووین, رێگایان نەدا لە شار دەرچینە دەرەوە, وەلێ کە گولەی تۆپەکان گەیشتە دەوروبەری هەولێرو رێگرکەران هەڵاتن, ئیتر وەك روبار جەماوەر رێگای خۆی کردەوە, لێرەشدا خوێنی ئەو خەڵکەی لەو رۆژەدا بووونە قوربانی لە ئەستۆی ئەوانە, خەڵك بە بەجێ هێشتنی ماڵ و شار, ئەو داستانەیان خولقاند کە لە مێژوودا ناوی نرا کۆڕەو, دوای تەنها چوار رۆژ , داستانی برسی و سەرما بردووەکان چووە سەر مێزی نەتەوە یەکگرتووەکان, 5ی ئەپرێل بڕیارێکی هەشت خاڵی بەناوی بڕیاری 688 لە لایەن ئەنجومەنی ئاسایشەوە دەرچوو بۆ پاراستنی خەڵکی سڤیل, بەمەش کۆڕەو بووە هۆکاری گۆڕانکاری بۆ یەکەمجار لە مێژووی گەلی کورددا, هەڵەبجە و ئەنفال لە کاتی خۆیدا نەیانتوانی کاریگەری دابنێن, بەڵام کۆڕەو کە روحی هەڵەبجەو ئەنفال و کاردانەوەی ئەو دوو تراژیدیایە بوو, جیهانی هێنایە دەنگ, لێرەدا دەبینین تراژیدیا رایگشتی و لەناو خۆشدا نەرمە هێزی ناوخۆیی دروست کرد.

راپەڕین ئەنجامی نەبوو, وەلێ شکستی راپەڕین بووە سەرکەوتن, دوو هۆکاری دواتر هاتنە پێشەوە شەڕی کۆڕێ و بە رادەی کەمتر ئەزمڕ و راپەڕینەکانی مانگی تەموزی هەمان ساڵی ناو شارەکان, وە سەرکەوتنەکانی پێشمەرگە لە سەرقەڵاو گەرمیان, هەموو

سەرکەوتنەکانی کۆڕەویان جێگیرترو بەرفراوانتر کرد.

کەواتە ئەگەر لە راستیدا هەر ئێمەی جەماوەر ئەندازیاری راپەڕین بوبێتین, ئەوا بێشك ئەندازیاری کۆڕەوی ملیۆنی و راپەڕینی تەموزی ناو شارەکان بووین, ئەم واقعەی دروست بووە بەری رەنج و تێکۆشای هەمووانە.

ئەوەی رەخنەی هەیە, بە بەڵگەنامە وەڵام بداتەوە, بەڵگەنامە بە وتەی شەفەوی نابێت, پێویستی بە بەڵگەی نووسراو لێکۆڵینەوەو ساغکردنەوەو پشکنینی کاربۆنی هەیە.